

BIODIVERSITEIT OP HET BEDRIJF IS VANZELFSPREKEND

INTERVIEW MET MARCEL SCHOENMAKERS

Eerst maar even een foto maken nu het herfstzonnetje nog lekker schijnt. Met de laarzen lopen we het natte kort begraasde land op, waar de schapen net weg zijn. Het perceel is aan beide kanten omzoomd met knotbomen en hakhout. Op het perceel ernaast ligt de moestuin.

“Natuur en bomen zijn heel vanzelfsprekend op een biologisch dynamisch boerenbedrijf”, zegt Marcel. Marcel Schoenmakers is zelfstandig veehouder op de Hondspol. Er zijn 65 koeien, 40 schapen, 80 varkens, 9 geiten, 170 kippen en 5 bijenvolken, deels kruidenrijk grasland en ook akkerbouw voor eigen strooisel en eiwitrijk graan voor het vee.

Marcel werkt hier al 29 jaar. Sinds 2016 is de Hondspol een autonome en kleinschalige zorgboerderij van samenwerkende ondernemers. Zijn collega-ondernemers hebben ieder hun eigen tak: winkel, tuin, zuivel en zorg.

Op de website staat de missie van de zorgboerderij: “Ontwikkelen is stap voor stap groeien.” “Respect, zorg en waardering voor mens, dier en natuur zijn centrale waarden voor de Hondspol.” Dat geldt ook voor de ontwikkeling van natuur en landschap. Bij de overname waren er al veel landschapselementen. Marcel wilde die zeker in stand houden.

De veehouderij van de Hondspol heeft 27 hectare land aan het erf en nog ruim

53 hectare op verschillende plaatsen elders (ook in de pacht). Inmiddels is er op alle percelen schaduw voor de koeien, schapen en varkens, dankzij bomenrijen en houtsingels. Dat is goed voor 6 hectare. Met al die groene randen en sloten heeft de Hondspol bijna 10% van de oppervlakte van het bedrijf een

ecologische functie. Op het perceel aan de Bovenwijkerweg heeft hij onlangs circa 530 meter knotbomenrij hersteld met 108 bomen, die de vorige eigenaar verwijderd had. Nabij de Heuvelrug kun je last hebben van reeënvraat en daarom is de aanplant ingepakt.

De takken die over het raster steken van oudere bomen mag het vee wel opeten. Variatie in het dieet is goed voor de dieren. Ze kiezen heel bewust. Marcel zag koeien systematisch cichorei grazen uit een kruidenrijke rand.

“Landschapsbeheer is mooi werk”, zegt Marcel. Ook zonder zorgcliënten zou hij het zagen niet willen missen. Wel zou hij het landschapsbeheer dan minder intensief uitvoeren. Bijvoorbeeld een keer in de vijf jaar in plaats van een keer in de drie jaar, zoals nu het geval is. Met de beschikbare handjes zagen ze nu het dikke hout eruit en ze verkopen dat elzenhout (veel vuur, weinig warmte) in de winkel.

Dit jaar experimenteert Marcel voor het eerst met ecologisch slotenbeheer. Het is absoluut wennen. En een hele kunst voor de loonwerker bij smalle sloten, zoals op de Hondspol. Het kost ook meer tijd. Je doet niet alles tegelijkertijd en de machine moet steeds draaien om het materiaal op de kiep te leggen. Het is een intensieve klus.

Als bezoeker ervaar je vooral de erfbeplanting, die zorgt voor een intieme sfeer rond de boerderij en die ook bijdraagt aan de biodiversiteit bij de moestuin. Er zijn regelmatig vogels te horen. Denk aan kerkuil, steenuil, buizerd, torenvalk, boerenwaluw, huiswaluw, geelgors en allerlei verschillende zangvogeltjes.

Vandaag is het druk op het erf met mensen. De boerderijwinkel is open. Er is ruim groente, vlees en zuivel beschikbaar. Tevreden ga ik naar huis met eigen gemaakte kruidenkaas van de geit, kwark van de koe, appelstroop en eieren. ■

‘Landschapsbeheer is mooi werk’

LANDSCHAPSONDERHOUD DOOR VRIJWILLIGERS

Alle kleine landschapselementen komen in aanmerking voor onderhoud. Houtsingels, geriefbosjes, hoogstamboomgaarden, poelen, bloemrijke weides, vlechthagen, boomgroepen en solitaire bomen zijn enkele voorbeelden. Ook het beheersen van invasieve exoten zoals o.a. de Reuzenberenklauw wordt door vrijwilligers uitgevoerd.

Essentie bij het uitvoeren van het vrijwilligerswerk is dat er geen budget is, of anderszins het werk niet uitgevoerd zou worden. Het mes snijdt aan twee kanten: Behoud van oude en nieuwe landschapselementen, belangrijk voor de biodiversiteit én het aantrekkelijk houden van het landschap voor bewoners en recreanten. Daarbij is het voor de vrijwilligers een prettige inspanning die je dichter bij de natuur brengt, de sportschool uitspaart en sociale contacten oplevert. Het is extra genieten en geeft een gevoel van voldoening om op jouw tochtjes door het landschap te zien aan welk moois jij hebt bijgedragen.

Vrijwilligerswerk in de natuur bestaat al zo'n 50 jaar. De eerste knotgroep in Uithoorn ging in 1974 van start. In onze provincie is de oudste Knotgroep Achtersloot al 40 jaar actief. Overigens beperkt het werk van de vrijwillige natuurgroepen zich niet tot het knotten.

Het voorkomen van ongelukken is een belangrijke opdracht voor de coördinatoren van de werkdagen. Wij letten op elkaar en mede daardoor blijft de verbanddoos ook meestal gesloten. De meeste pleisters zijn geplakt op een werkdag met een praktijkschool. De leerlingen kregen veel kleine wondjes veroorzaakt door de vlijmscherpe zaagjes. Het grootste gevolg van een verwonding was dat de hulpverleenster en het slachtoffer een jaar later in het huwelijk traden. Hun nakomelingen werken soms al mee op onze werkdagen. ■

Ernst Cohen Coördinator Hoogstambrigade Kromme Rijn & Knotgroep Zeist-West. Deelnemer Knotgroep Houten en Exotenbrigade Zeist.

Volg ons op Facebook-Kromme Rijnlandschap en schrijf je in voor onze digitale nieuwsbrief: www.krommerijnlandschap.nl/nieuws

GROENE LANDSCHAPSLIJNEN

Met het aanplanten van bomen, houtsingels en hagen creëer je prima langwerpige leefgebieden voor allerlei planten en dieren. Zo'n leefgebied kan je breder maken dan alleen de aanplant, door het te combineren met onderbegroeiing en stroken van bloemen en kruiden en/of een natuurvriendelijke oever van een sloot.

Als 10% van de oppervlakte van het agrarisch landschap groene en blauwe lijnen zijn, ziet ons landschap er levendig uit. Je kan je er al een voorstelling van maken door het verschil van het Langbroekerwetering gebied met een hogere dichtheid van beplantingen te vergelijken met het gebied rondom de Kromme Rijn.

Groene en blauwe lijnen

Tussen die groene lijnen en blauwe lijnen blijft de agrarische activiteit leidend. Het mooiste is als dat de

beplantingen ook een nut hebben in de agrarische bedrijfsvoering. Denk aan nuttige insecten in de fruitteelt of schaduw en uitgebreide dieet voor de koeien, of het gebruik van organische stof in de kringlopen. Als de bomen een agrarische functie hebben, wordt dat agroforestry genoemd, ofwel: boslandbouw.

Zelf aan de slag

Als je zelf groene lijnen wilt planten, zijn er allerlei mogelijkheden. Je kan denken aan bomenrijen, waar je onderdoor kan kijken. Aan knotbomenrijen, waar je wilgentenen van oogst of hakhoutsingels voor de productie van open haardhout. Of vrij groeiende hagen als veekering en paradijs voor zangvogeltjes. In moderne landschapselementen kan je ook eetbare gewassen telen, zoals we deden in ons project Lekker Landschap. Zie het vorige nummer van deze krant,

kerst 2022. Landschappelijke aanplant noemen we een landschapselement. Ze zijn meestal tussen de 1 en 10 meter breed, afhankelijk van de verschijningsvorm en de ruimte die jij beschikbaar hebt. De lengte kan je laten aansluiten op de lengte van je perceel. De keuze voor de vorm maak je op basis van je eigen smaak en de mogelijkheden in jouw omgeving: het landschapstype, de bodem en de waterhuishouding. En natuurlijk ook de hoeveelheid tijd die je hebt voor het beheer ervan.

Info en contact

Op de website krommerijnlandschap.nl kan je instructies vinden over het ontwerp, de aanplant en het beheer van de verschillende landschapselementen. Heb je meer hulp nodig, neem dan contact op met de landschapscoördinator. ■

KOSTELOOS BOMEN PLANTEN

Iedereen met grond kan bijdragen aan meer bomen in Nederland. Je kan kijken waar op je erf of landerijen nog ruimte over hebt. Of nog beter: waar je andere activiteiten kan ondersteunen of omdat het aantrekkelijk is voor je gasten. Op de website krommerijnlandschap.nl vind je een stappenplan voor het ontwerp. Als dat onvoldoende is kan de landschapscoördinator je verder helpen.

Voor de aanplant van landschapselementen zijn er verschillende subsidieregelingen. In Utrecht hebben we het Platform Kleine Landschapselementen waar je zowel plantmateriaal als arbeid van aanleg vergoed kan krijgen. Daarnaast is er ook een bijdrageregeling vanuit de Stuurgroep Kromme Rijnlandschap zelf. Neem contact op met de landschapscoördinator of het Boeren en natuur Utrecht Oost, voorheen: Collectief Utrecht Oost.

Bij planboom.nl kan je regelmatig plantgoed bestellen voor een singel of landschappelijke haag van minimaal 300 of 500 stuks. Kies op de website regio Utrecht.

Plantmateriaal van meerbomen.nu wordt geoogst door vrijwilligers in de natuur bij jou in de buurt. Op de website meerbomen.nu/regios/utrecht vind je waar je kunt helpen oogsten en wanneer de ophaaldagen zijn.

Ook de organisatie Hoopheggen is sinds kort actief in Utrecht. Heb je een plek voor een heg van minimaal 200 meter lang en 2 meter breed? Bekijk dan de voorwaarden voor deelname op de website: hoopheggen.nl/bied-een-plek.

Keuzestress met al die mogelijkheden?
Mail naar: info@krommerijnlandschap.nl

AMBITIE 10% GROEN- BLAUWE DOORADERING

Ongeveer 60% van de landschapselementen is de laatste eeuw uit het Nederlandse landschap verdwenen. Het Aanvalsplan Landschap wil het tij keren en de landschapselementen zoals houtwallen, heggen, plassen en kwelders, terugbrengen in ons land.

Het Aanvalsplan Landschap is een initiatief van Stichting Deltaplan Biodiversiteitsherstel. De doelstelling van 10% dooradering is inmiddels ook vastgelegd in het Nationaal Program-

ma Landelijk Gebied (NPLG), dat is uitgewerkt in de integrale provinciale programma's; in Utrecht het UPLG). De doelstelling van 10% groenblauwe dooradering in het landelijk gebied komt neer op 223.700 hectare, waar-

'Meer groenblauwe dooradering is van belang voor het versterken van landschappelijke kwaliteit'

van 50% houtige elementen, 25% watergebonden en 25% kruidenrijke randen.

Natuur, klimaat, stikstof en waterkwaliteit

Het Aanvalsplan wil 10% groenblauwe dooradering in het landelijk gebied realiseren. Hiermee kunnen we een belangrijke bijdrage leveren aan de maatschappelijke opgaven voor natuur, klimaat, stikstof en waterkwaliteit. Meer groenblauwe dooradering is ook van belang voor het versterken van landschappelijke kwaliteit, tegengaan van verdroging en draagt zeker ook bij aan het toekomstperspectief voor de landbouw en het landelijk gebied als geheel. ■

Bron: samenvoorbiodiversiteit.nl

MEER NATUUR IN EN LANGS SLOTEN

In het Kromme Rijnlandschap lopen veel sloten. Op een kaart zie je ze als blauwe lijnen. Vandaar de dat ze dat in beleid blauwe dooradering noemen. Alle sloten kan je in principe ecologisch beheren. Als grondgebruiker kan je daar natuurlijk keuzes in maken. Waar ligt het accent; op het water afvoeren of juist vast houden, of beide? En waar is ruimte voor ecologie?

Ecologisch beheer

Met ecologisch slotenbeheer kan je de waterkwaliteit en de natuurwaarden van de sloot al sterk verbeteren, zonder dat het ten koste gaat van de doorstroming of extra ruimte kost. Je voorkomt zwarte grond door bij het maaien de wortels van de oeverbegroeiing in stand te houden. Zo voorkom je een terugkerende pioniersbegroeiing en neemt het aantal soorten planten en dieren toe. Bij komend voordeel is dat de blijvende wortels de oever

verstevigen. Bekijk de video: collectiefutrechttoost.nl/ecologisch-sloot-schonen.

Wateropvang

Als je meer ruimte hebt op je land, kan je de natuurwaarden versterken met natuurvriendelijke oevers en soms een kikkerpoel. Door de slootkanten vlakker te maken of een onderwaterberm aan te leggen, ontstaat er meer ruimte voor soorten die juist op de overgang van land naar sloot leven. De beschikbaarheid van beschutting en voedsel maken het tot een plek met goede broedmogelijkheden voor vogels. Ook vlinders, kleine zoogdieren, insecten en libellen vinden er een plekje en in het water zijn kikkers, salamanders en vissen te vinden. Bijkomend voordeel van deze natte stroken is, dat ze ook bijdragen aan de wateropvang bij piekbuien.

Voor ecologisch beheer van sloten en aanleg van natuurvriendelijke oevers en poelen kan je advies en ANLb-subsidie krijgen via Boerennatuur Utrecht Oost voorheen Collectief Utrecht Oost. Neem contact op met Marlies Blom: m.blom@boerennatuurutrechttoost.nl

Monitoren met het waterschap

Ons waterschap HDSR is ook actief met het stimuleren van ecologisch slotenbeheer en natuurlijke oevers. In het project Bloeiende Boerensloot roepen ze boeren en vrijwilligers op voor het meten van waterkwaliteit. De deelnemers voeren in juni, juli of augustus langs twee of meer sloottrajecten een inventarisatie uit. Meer informatie vind je op de website van het waterschap: hdsr.nl/werk/werken-we-samen/meten-waterkwaliteit ■

OPROEP

WIE HELPT IN HET LANDSCHAP?

Hieronder vind je de actuele lijst vrijwilligers groepen landschapsbeheer in de Kromme Rijnstreek. Landschapsbeheer is winterwerk. Leuk als je mee doet tussen half oktober tot half maart. Het brengt je op plekken waar je normaal niet komt. Er zijn altijd handjes te kort. En andersom: neem gerust contact op als je werk voor ze hebt.

HOOGSTAMBRIGADE KROMME RIJNSTREEK

Hoogstam fruitbomen snoeien is specialistisch werk. Het kost tijd om het te leren. Je kan eenvoudig starten met de kunst afkijken, takken slepen en soep eten. Werkdagen zaterdag, soms op woensdag of vrijdag. Contact: info@hoogstambrigadekrommerijnstreek.nl

KNOTGROEP BUNNIK

Knotgroep Bunnik is een groep mensen die 's winters op zaterdagochtenden wat zweet opwerken ter afwisseling van het door-de-weekse bureauwerk. Contact: coördinatie@knotgroepbunnik.nl

KNOTGROEP HOUTEN

In Houten wordt op verschillende zaterdagen geknot. Het zagen is zwaar werk, maar er is veel variatie. Daarom kan iedereen naar eigen kunnen aan de slag. Website: milieuwerkgroep houten.nl/werkgroepen/knotten-in-houten. Contact: Jaap ten Boer, info@milieuwerkgroep houten.nl

LANDSCHAPSBEHEERPLOEG UTRECHT (LBPU)

De landschapsbeheerploeg werkt in kleine groepen vrijwilligers onder leiding van professionele ploegbegeleiders. Je werkt als vrijwilliger gemiddeld één dag per week. Contact: w.ruiter@landschapsbeheerploegen.nl

VERENIGING DORP EN NATUUR AMERONGEN/LEERSUM

De werkgroep landschapsbeheer werkt elke zaterdagochtend en een doorde-weekse ochtend aan grote diversiteit van werkzaamheden. Contact: Eric Zonnenberg, landschapsbeheer@dorpennatuur.nl

VERENIGING NATUUR EN MILIEU/IVN AFDELING WIJK BIJ DUURSTEDE

De werkgroep Landschapsbeheer, ook knotploeg genoemd, werkt handmatig op zaterdagochtend en 2x per maand op dinsdag- of donderdagochtend. Contact: Hennie Haddingh, info@vnmw.nl

Meer informatie over vrijwilligersgroepen: landschaperfgoedutrecht.nl/vrijwilligers

IEDEREEN KAN BIJDAGEN AAN EEN INCLUSIEF LANDSCHAP

Het kan je niet ontgaan zijn dat er veel discussies gaande zijn, die effect gaan hebben op ons toekomstig landschap. Waar hebben we het over? Het landschap gaat achteruit door extremer weer: drogere warmere zomers en hevige regenbuien. Landschapselementen verdwijnen omdat ze hun hun oorspronkelijke functie zijn verloren. Er is veel ruimte nodig voor woningbouw, veilig en gezond waterbeheer en duurzame energie. Landbouwgrond is vaak de goedkoopste optie voor deze functies. Tussen natuur en landbouw staat een groot hek; en o wee, als de één bij de ander de kop er overheen steekt. Dan is er ook nog teveel aan stikstof, waar de natuur last van heeft en de landbouw onterecht alle schuld van krijgt.

Hoe kunnen we helpen?

Door het landschap sterker te maken met groenblauwe dooradering. Groen blauwe wat? Juist groenblauwe dooradering: een natuurvriendelijk netwerk van landschappelijke beplantingen (groen) en ecologische sloten (blauw) dwars door het productieve boerenland, energielandschap en zelfs industrieterreinen en nieuwe woongebieden. Meer soorten en grotere leefruimte voor plant én dier geïntegreerd in onze samenleving, naast de bestaande natuurgebieden. En we hoeven het niet eens natuur te noemen. Zo ontstaat een kleinschaliger landschap dat lijkt op het landschap van vroeger. De tijd dat we dat ouderwets noemen is voorbij. Het is hard nodig. In deze krant lees je er alles over.

Hoe kun jij helpen?

Als je grondeigenaar bent, kun je landschapselementen aanplanten of oevers natuurlijker beheren; vaak zelfs met subsidie. Als je geen eigen grond hebt, kan je als vrijwilliger helpen met landschapsbeheer via de lokale of regionale groepen. In de binnenzijde van deze krant vind je meer informatie. Zo kunnen we samen werken aan een inclusief landschap, met een bijdrage van iedereen. ■

Walter Jaaltink, Landschapscoördinator M: **06-2184 2045**
E: info@krommerijnlandschap.nl

KENNISNETWERK KLEINE LANDSCHAPSELEMENTEN GESTART

Het belang van kleine landschapselementen voor landschap en natuur is vaak onbekend bij het brede publiek. Vandaar dat Natuur en Milieufederatie Utrecht en Landschap Erfgoed Utrecht in november gestart zijn met een Kennisnetwerk Kleine Landschapselementen. Vanuit het Kennisnetwerk worden er excursies georganiseerd en wordt kennismateriaal over landschaps-

elementen verzameld; denk aan houtsingels, geriefbosjes en boomgroepen. Ben je als inwoner benieuwd wat er van oudsher in jouw regio te zien was? Of wil je als beleidsmaker meer weten over de aanleg en het beheer van specifieke landschapselementen? Lees meer en schrijf je in voor de nieuwsbrief op de website: kleinlandschapselementen.nl ■

LEADER BLIJFT VERNIEUWING ONDERSTEUNEN

LEADER Utrecht Oost ondersteunt vernieuwende ideeën op het platteland met advies of een financiële bijdrage. Ook ons project 'Lekker Landschap Kromme Rijn' is door LEADER op weg geholpen.

Als alle projecten eind volgend jaar zijn afgerond, zijn er in de provincie Utrecht maar liefst 62 LEADER-projecten gerealiseerd die samen zorgen voor circa 17 miljoen euro investering in het Utrechtse platteland. Allemaal projecten 'van onderop' die zorgen voor vernieuwing, samenwerking en inspiratie. Daar kunnen we trots op zijn met elkaar! Een overzicht van alle LEADER-projecten aan de oostkant van de provincie Utrecht vind je op website: leaderutrechttoost.nl/projecten.

Nieuwe leaderperiode 2023-2027

Terwijl een aantal projecten uit de periode 2016-2022 de komende anderhalf jaar nog in uitvoering zijn, is de nieuwe LEADER-groep (LAG) bezig met de voorbereidingen van de volgende periode 2023-2027. Waarschijnlijk kan je vanaf voorjaar 2024 weer subsidie aanvragen voor vernieuwende projecten, die bijdragen aan de doelstellingen uit het LEADER-programma. Lees meer op de website over het nieuwe programma op de website: leaderutrechttoost.nl/leader-2023-2027. ■

MILITAIRE BEPLANTINGEN IN DE WATERLINIES

35 Vrijwilligers van Landschap Erfgoed Utrecht hebben ruim 3.000 groene elementen geïnventariseerd op de forten. De forten werden ook voor militaire doelen beplant met diverse soorten beplanting. De kennis over het groene erfgoed op de forten ontbrak nog bij het Werelderfgoed Hollandse Waterlinies. De nieuwe gegevens vormen een

waardevolle bron wanneer je keuzes moet maken over nieuwe aanplant op en rond de forten. Het project Meet je Linielandschap is een samenwerking tussen Landschap Erfgoed Utrecht en de provincie Utrecht. Voor inhoudelijke informatie kan je contact opnemen met Leon Pors: l.pors@landschaperfgoedutrecht.nl ■

KENNISBIJENKOMST GEZONDE BODEM & BEDRIJFSVOERING

Op dinsdagavond 9 januari organiseert de ANV Kromme Rijnstreek een kennisbijeenkomst in dorps huis de Ploeg in 't Goy, met als thema: de bodem. Tijdens deze avond zal René Jochems van Groeibalans vertellen over bodembioïologie en het belang hiervan. Centraal staan de vragen: Hoe ziet een gezonde bodem er uit? Welke maatregelen kun je nemen om de bodemvruchtbaarheid te verbeteren? En hoe zorg je dat de bodem beter bestand is tegen droogte? Wilt u deze bijeenkomst bijwonen? Meld u aan via info@ankrommerijnstreek.nl. ■

NB: Deze kennisavond is de één van de eerste acties van het nieuwe bestuur van de agrarische natuurvereniging. Meer informatie over de bestuurswisseling lees de website: ankrommerijnstreek.nl/nieuws.

De kroon op het project Lekker Landschap is het werkboek *Renderend Landschap*, productieve biodiverse landschapselementen, van ontwerp tot winkelschap. Hier lees je alles wat je nodig hebt om zelf aan de slag te gaan. Het boek is te bestellen op de website: florae.nu/product/werkboek-renderend-landschap. Meer informatie over dit afgeronde LEADER project vind je op de website: lekkerlandschap.nl.

VOLG ONS ONLINE

Naast deze jaarlijkse krant publiceren we maximaal drie keer per jaar digitale nieuwsberichten met praktische tips en landschapsprojecten. Je kunt je daarvoor opgeven op onze website: www.krommerijnlandschap.nl/nieuws
Ook kun je ons volgen op Facebook: [like@krommerijnlandschap](https://www.facebook.com/like@krommerijnlandschap)

KROMME RIJNLANDSCHAP

De Nieuwsbrief is een uitgave van Stuurgroep Kromme Rijnlandschap. Het is een samenwerking van de gemeenten Bunnik, De Bilt, Houten, Utrechtse Heuvelrug, Wijk bij Duurstede en Zeist.

COLOFON

Uitgave: Stuurgroep Kromme Rijnlandschap, p/a gemeente Bunnik, Postbus 5, 3980 CA Bunnik
Redactie: Zin in Buiten, Eline van de Veen
Foto's: Walter Jaaltink, Eline van de Veen, Boeren natuur Utrecht Oost, Greet Huisman
Eindredactie: Eline van de Veen, zininbuiten.eu
Vormgeving: Marjorie Specht, ontwerp kantoor.nl
Druk: Rozijn Repro